

Panun näkinoita

"Juhaa" sanoin ja sävelin.

Leevi Madetojan kuusikymmenvuotispäivien juhlallisuuksien yhteydessä esitettiin suomalaisessa Oopperassa uusintana säveltäjämestarin ooppera "Juha".

"Juha" — Juhani Aho'n mestarillinen romaani — on eräs suomalaisen kirjallisuuden huomiota herättäneimpiä teoksia, joka on innoittanut ilmestymisensä jälkeen uudelleen sekä tekijää itseään että hänen hengenheimoisiaan. Niinpä Aho itse ryhtyi suunnittelemaan "Juhastaan" näytelmää vielä useita vuosia ilmestymisvuoden, 1911, jälkeen. Ilmari Havu tosin mainitsee mahdollisuuden, että tämä romaani alun pitäen olisikin suunniteltu näytelmäksi, vaikka en puolestani teoksen parissa aika ja askarrellessani ole mitään selkälaiseen viittaavaa löytänyt. Joka tapauksessa Aho kirjoitti kolminäytöksisen näytelmäluonnoksen,

jonka vertailu romaaniin tarjoaa mielenkiintoisia huomioita.

"Juhan" draamallinen sävy on ilmeinen ja tämä havainto kauniin monia jälkeentulleita on innoittanut. Niinpä se jo 1920 filmattiin. Elokuvaus suoritettiin Ruotsissa, joskin suomalaisin voimin, ulkokuvaus Moorjärvellä Ruotsin Lapissa. Ensiesitys oli Ruotsissa, mutta jo huhtikuussa 1921 ehti filmi Suomeen. Aho siis ehti itse nähdä kuvan, jossa oli aika paljon muutettu roomanin juonta. Kirjailijaan teki "eläväkuva" kuulemavasta toisella kerralla voimakkaan vaikutuksen. Tämän jälkeen filmi kuitenkin kiersi ympäri maailman ilmestyen valkokankaalle 38:ssä maassa. Samana filmiesitysvuonna tarttui aiheeseen ensimmäinen säveltäjä Aarre Merikanto sävelsi "Juhasta" oopperan, johon libreton laati itse Aino Ackté, mutta tätä oopperaa

yhtä vähän kuin Aho'n näytelmäsovitusta ei koskaan ole esitetty. Mestarisäveltäjämme Madetoja, joka itse on kertonut, että Karjalani kaupparehetti, "She-meikat", jo kouluopikavuosina; Oulun markkinoilla häntä kiinnostivat, sävelsi uudelleen "Juhan", jonka ensi-ilta oli Suomalaisessa Oopperassa helmikuun 17 päivänä 1935. Tämän oopperan juhlanäytöksen todistajiksi joutuivat helsinkiläiset teatterin ja musiikin ystävät äsken Madetoja-juhlan merkeissä. Ooppera herätti jo ensiesityksessään suurta huomiota ja mm. Sibelius, joka radiosta oli kuunnellut sen, kirjoitti: "Se teki minuun valtavan vaikutuksen. Crescendo loppuun saakka! Eikä kuollut a paikkaa!"

1936 filmattiin "Juha" uudelleen Aho & Soldanin toimesta. Tällöin valittiin filmauspaikaksi Kuusamo, jonka luonto tosiaan erinomaisesti sopii tämän samalla jylhän erämaan karua kauneutta ja koskemattoman luonnon idyllistä rauhaa henkivän proosarunon tapausten kehkyk-

seksi. Sentakia tämä valinta varmasti kaan ei tapahtunut, että eräät arvostelijat jo alkaen viittailivat mahdollisuuteen, että Aho olisikin tarkoittanut Kuusamon tapahtumapaikaksi, sillä tällaiset väitteet Aho, joka osasi olla mestarillisen terävä kielenkäytössään, ivallisessa äänensävyssä torjui jo 1911—12 käydyissä lehtikeskusteluissa. Mutta Kuusamomaisemissa kielitämättä on juuri sitä jotakin, mitä "Juha" henkii.

Omasta puolestani katsoin filmin suurella mielenkiinnolla — en enää tarkoin muista sekö minun lopullisesti viekoitteli "Juha"-tutkimuksen aarnioihin, ja filmiä saattoi pitää hyvänä, joskin paljon mainostettu romaanin vauhdikkuus häviääkin, melkein olemattomiin. Maisemakuvausten puolesta se kylläkin on hienoa ja siis aitoa suomalaista filmityötä, mutta tarvittaisiin melkoisia mestareita tekemään elävä elokuva niin vähin sankarein. Parhaan kuvan filmistä saan sen kuvin somistetusta "Juhan" juhlapainoksesta.

Ei todellakaan ole ihme, että "Juha" on näin paljon antanut aiheita, sillä jo kohta ensimmäiset arvostelut kiinnittivät huomionsa teoksen draamalliseen ainekseen. Usein arvostelijat, aiheen innoittamina, käyttivät vertauksissaan koski- ja suvan-toihteita. "Teos tempaa lukijan mukaansa, kuten kosken väkevä virta" kirjoitti Helsingin Sanomat jo painatuksen aikana näytteen julkaistessaan. "Juha on kuin melkein yhtämittaista koskenlaskua, jota vain lyhyet suvantokohdat keskeyttävät", sanoo K. S. Laurila, ja Aino Kallas täydentää: "Juhassa" — on toisiinsa nopeasti liittyvien tapausten sarja, koski kosken päälle." Mikä ihastuttava laulavuus, hienostunut tyyli ja suomenkielen sanavarojen vaarinoitoiden vuosisadan alkupuolen arvostelijain ja esseistien kirjoituksissa! Miksi nykyinen arvostelija- ja sanomalehtikirjailijapolvi ei ota oppia. Voihan soinnuinkin sanoa asiat halki.